

Формування професійних компетентностей майбутніх документознавців у процесі навчання інформатичних дисциплін

У Законі «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [9] закріплюється обов'язковість надання кожній людині можливостей для здобуття знань, умінь і навичок з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі під час професійної підготовки. Це стосується і підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності, але в умовах впровадження компетентнісного підходу в організацію навчального процесу в сучасних вищих навчальних закладах потребує як уточнення складових професійних компетентностей цих фахівців, так і висвітлення важливих питань, пов'язаних із методикою їх системного формування при вивченні інформатичних дисциплін.

Питанням, пов'язаним із побудовою навчального процесу на засадах компетентнісного підходу, присвячено багато праць сучасних зарубіжних і вітчизняних учених. Так, українські дослідники Рамський Ю.С. і Балик Н.Р. [10] виділяють основні загальні компетентності, які повинні формувати у підростаючого покоління освітні заклади: соціальні компетентності; компетентності, що стосуються усного і письмового спілкування; компетентності, пов'язані з існуванням інформаційного суспільства; здатність вчитися усе життя – як основа безперервної підготовки в професійному плані, а також особистого й громадського життя.

О.М. Спіріним [11] зазначається, що загальні компетентності часто називають ключовими або базовими, а професійно-спеціалізовані – предметними.

Поняття інформатичних компетентностей тісно пов'язане з поняттям «інформатика». При цьому аналіз наукових праць останнього часу дає підстави для висновку, що інформатичні компетентності мають передбачати інтелектуальні вміння управління інформаційними процесами на основі оперування даними.

О.М. Спірін [11] пропонує під інформатичною компетентністю розуміти підтверджену здатність особистості задовольнити власні індивідуальні потреби і суспільні вимоги щодо формування професійно-спеціалізованих компетентностей людини в галузі інформатики.

За М.С. Головань [5] інформатична компетентність є динамічною структурою (що включає п'ять компонентів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний, емоційно-вольовий) й саме у властивостях, зв'язках, функціях та їх взаємодії полягають витоки розвитку інформатичної компетентності як цілісної системи. Таке тлумачення не суперечить попередньому і разом з тим охоплює знання про інформаційні технології, комп'ютерні технології зв'язку, з цим сьогоденними дослідниками пов'язується поняття інформаційно-технологічних і інформаційно-комунікаційних компетентностей.

За М. І. Жалдаком [6, 5], сучасні інформаційні технології – це сукупності засобів, методів і прийомів збирання, зберігання, опрацювання, подання та передавання повідомлень, що розширює знання людей та розвиває їхні можливості щодо управління технічними та соціальними процесами. Беручи за основу вищенаведене визначення, як базове, О.М. Спірін [11] його уточнює: інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються для розробки інформатичних систем та побудови комунікаційних мереж, а також технології формалізації і розв'язування задач у певних предметних галузях з використанням таких систем і мереж. Таким чином інформаційна компетентність (інформаційно-комунікаційна, інформаційно-комунікаційно-технологічна – ІКТ-компетентність) – підтверджена здатність особистості використовувати інформаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і суспільних вимог щодо формування загальних та професійно-спеціалізованих компетентностей людини, а наявність термінів – синонімів свідчить про існування однакових функціональних характеристик означуваних понять. Дослідниками В.В. Котенко, С.Л. Сурменко [8] було розглянуто інформаційно-комп'ютерну компетентність вчителя інформатики, яка тлумачиться таким чином, що, з певними змінами, це тлумачення може бути транспоноване на іншу професійну діяльність: інформаційно-комп'ютерна компетентність є системною властивістю особистості суб'єкта, що характеризує його глибоку обізнаність в предметній галузі знань, особистісний досвід суб'єкта, відкритий до динамічного збагачення та самовдосконалення через отримання, оцінювання відомостей та вміння створювати нові знання, здатного досягати значимих результатів й якості у професійній діяльності.

Розглянемо деякі проблеми формування ІКТ-компетентностей майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності у процесі навчання у вищому навчальному закладі. І.М. Баштанар [1, 11] зазначає, що інформаційно-комунікаційна компетентність є складним

інтегративним утворенням, що поєднує в собі інформаційно-комунікаційні знання і вміння, а також особистісні якості, необхідні для повноцінної реалізації функцій, пов'язаних з професійною діяльністю документознавця.

Гайсинюк Н.А. [4], розкриваючи питання, пов'язані з дослідженням педагогічних засад підготовки документознавців в умовах інформатизації суспільства, наголошує, що перед випускниками вищих навчальних закладів стоїть завдання модернізувати та освоїти новітні інформаційні технології, створити механізми удосконалення саморегуляції професійного інформаційного середовища: перетворити систему документних комунікацій на інтегровану цілісність і підвищити ефективність її соціального функціонування. При цьому, «оскільки інформаційна сфера є водночас сферою професійної діяльності документознавців, то такі фахівці повинні адекватно відображати явища, що в ній відбуваються, володіти певним набором знань і умінь, необхідних їм для формування й удосконалення їх професійної компетентності» [4, 91].

Р.А. Коканова у [7, 51] зазначає, що базові професійні компетентності фахівця-документознавця складають задачі, пов'язані із забезпеченням повного «життєвого циклу» документа, що розв'язуються засобами систем електронного документообігу. Цією дослідницею запропонована така класифікація професійних компетентностей майбутніх фахівців-документознавців [7, 41-42]:

- *інформаційно-методологічна* (володіння сучасною інформаційною картиною світу; знання, вміння і навички стосовно застосувань сучасних інформаційних технологій);
- *науково-технічна* (знання, вміння і навички в галузі документознавства);
- *інформаційно-технологічна* (знання в галузі інформатики та вміння їх використовувати в електронному документообігу);
- *рефлексивно-оцінна* (знання процесу супроводу документа на всіх стадіях його життєвого циклу; вміння проводити експертизу якості як самого документа, так документообігу в цілому, а також навички конфіденційного захисту ведення та захисту електронних матеріалів).

Наведене вище авторка відносить до професійних *компетентностей*, але зауважує, що у процесі підготовки у вищому навчальному закладі у майбутнього фахівця-документознавця мають формуватися професійні компетентності широкого спектру, не прив'язані до певного виду носіїв повідомлень і даних, методів і форм створення документів, що саме така підготовка буде мати випереджальний характер, що формує у майбутніх фахівців високу степінь адаптивності до електронних та інших засобів створення, зберігання, тиражування та передавання документів.

Разом з тим професійні компетентності фахівця з документознавства та інформаційної діяльності мають включати і знання, вміння і навички стосовно виконання інформаційно-управлінських функцій. Ці функції полягають, по-перше, у здійсненні менеджерських дій: аналізу завдання; планування етапів його виконання; організації (вибору доцільних технологій, засобів, ресурсів), реалізації наміченого плану, контролю результатів, корекції (у разі необхідності), а за якістю самостійної, творчої реалізації цих дій можна достатньо точно охарактеризувати фахівця як виконавця. Але, у цілому інформаційно-управлінську діяльність фахівця-документознавця слід розглядати глибше. До структури цієї діяльності повинні включатися дії з управління інформаційними матеріалами, що, у свою чергу, передбачає аналіз інформаційних потреб користувачів таких матеріалів; ідентифікацію та отримання потрібних відомостей; надання відомостей, необхідних користувачам. Це напряму стосується праці фахівців-документознавців у таких установах як інформаційні центри, довідкові бюро, бюро науково-технічного інформування, бібліографічні відділи бібліотек, корпоративні інформаційні служби тощо. Крім того, можна погодитись з О.С. Гайдамак [3] стосовно того, що в умовах інформатизації сучасного суспільства, в якому більшість працюючих зайнята виробленням, зберіганням, переробкою та реалізацією інформаційних ресурсів, а основним продуктом, що виробляється, стає інформаційний продукт, до структури професійної компетентності фахівця будь-якого профілю повинна включатися інформаційно-аналітична діяльність, що виступає необхідною умовою життя у такому суспільстві.

З урахуванням призначення аналітичної роботи для оцінювання інформаційних матеріалів та підготовки рішень, можна зробити висновок, що частину умінь, віднесених Р.А. Кокановою [7] до рефлексивно-оцінювальних компетентностей (вміння проводити експертизу якості як самого документа, так документообігу в цілому) можна віднести до інформаційно-управлінських компетентностей.

Узагальнюючи зазначене та враховуючи попередні дослідження, можна зробити висновок, що основними інтегративними характеристиками фахівця з документознавства та інформаційної діяльності, що забезпечують його професійні компетентності, виступають:

- *науково-технічна* (підтвержені знання, навички і вміння, досвід діяльності у галузі документознавства; знання процесу супроводу документа на всіх стадіях його життєвого циклу; вміння проводити експертизу якості документу; дотримання правил конфіденційного справочинства);
- *інформаційно-управлінська* (підтвержена здатність виконувати інформаційно-управлінські функції, інформаційно-аналітичну діяльність, організувати інформаційний процес та оцінювати його якість);
- *інформаційно-комунікаційно-технологічна* (підтвержена здатність особистості використовувати інформаційні технології для гарантованого донесення та опанування відомостей з метою задоволення власних індивідуальних потреб і суспільних вимог).

Системно інтегруючись з особистісними якостями фахівця, ці характеристики, як предметно-спеціалізовані, професійні компетентності, знаходяться у постійних взаємозв'язках, що зумовлює умови їх розвитку як цілісної системи. Причому такий підхід із виділенням окремих професійних компетентностей не суперечить науковим поглядам тих дослідників, які розглядають систему професійних компетентностей як єдине ціле.

Говорячи про взаємозв'язки компонентів системи професійних компетентностей у структурі професійної діяльності документознавця, розглянемо це на прикладі реалізації завдань із забезпечення повного життєвого циклу документа, сутність якого детально розкривається, наприклад, А. Гавердовським [2].

Створенню документа та реалізації проміжних і кінцевих обігових операцій передують прийняття відповідного управлінського рішення з усіма супутніми діями, які мають бути послідовно реалізовані.

Перша стадія життєвого циклу документа – це розробка, яка може включати:

- розробку змісту, що потребує виконання інформаційно-аналітичної діяльності;
- оформлення та затвердження документа, що потребує науково-технічних знань і вмінь; знань процесу супроводу документа; вмінь проводити експертизу якості документу та дотримання правил конфіденційного справочинства (у разі відповідних вимог).

У тому випадку, коли документ знаходиться на стадії розробки, він вважається неопублікованим, і права на документ визначаються правами доступу конкретного користувача.

Друга стадія життєвого циклу документа – це стадія опублікованого документа, що може передбачати:

- активний доступ;
- архівний документ короткотривалого або довготривалого зберігання (переведення до динамічного або статистичного архіву);
- знищення документа.

За А. Гавердовським [2], коли документ переходить на другу стадію, він вважається опублікованим і тоді права на документ поширюються тільки на читання (у т.ч. – в активному доступі). Крім права доступу на читання можуть існувати права на переведення документу в стадію розробки (із динамічного архіву).

У залежності від конкретної стадії життєвого циклу документа архіви поділяються на статистичні і динамічні.

Статистичні архіви документів (архіви) – системи, в яких працюють лише з опублікованими документами.

Динамічні архіви документів (або системи управління документами) – системи, в яких мають справу як з опублікованими документами, так і з тими, що знаходяться в розробці.

Врахування повного комплексу діяльності, адекватного визначеним стадіям життєвого циклу документа, і відповідних (наведених та охарактеризованих вище) компетентностей фахівця, дозволяє схематично зобразити їх взаємозв'язки (схема 1).

Яскраво виражений предметно-спеціалізований характер інформаційно-управлінської та інформаційно-комунікаційно-технологічної компетентностей переконливо свідчить, що визначальним чинником забезпечення актуального й перспективного професійного зростання майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності є навчання інформатичних дисциплін, пов'язаних з вивченням інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій, що й зумовлює їх роль як джерел системного набуття студентами професійних компетентностей.

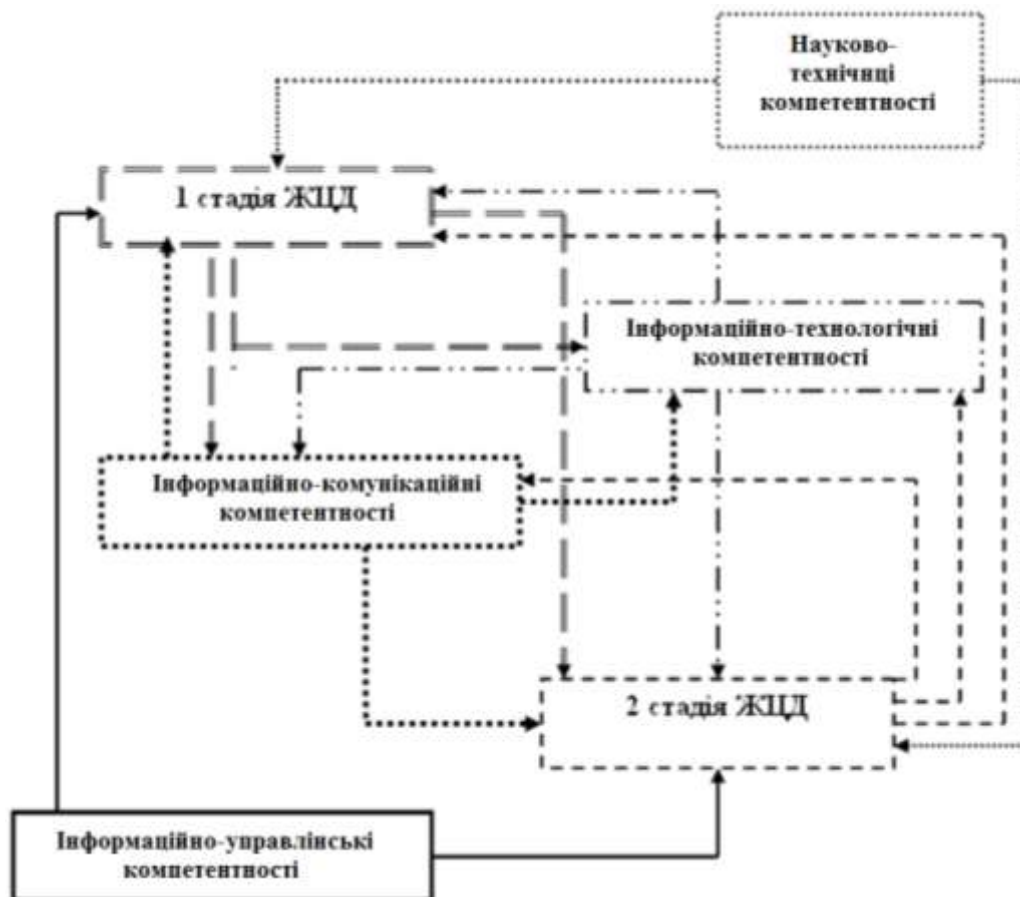

Схема 1. Взаємозв'язки складових систем професійних компетентностей документознавця у структурі діяльності із забезпечення повного життєвого циклу документа

Освітньо-професійними програмами та створеними на основі навчальними планами для напряму підготовки «Документознавство та інформаційна діяльність» передбачено вивчення інформатичних нормативних дисциплін протягом чотирьох років. Загальний обсяг часу, що виділяється на вивчення цих дисциплін є достатньо вагомим, але в умовах побудови навчального процесу на засадах компетентнісного підходу для конструювання відповідно орієнтованого змісту навчання є об'єктивно необхідним:

1) забезпечення професійної спрямованості змісту навчання нормативних дисциплін шляхом наповнення відповідними завданнями і вправами; встановлення дійових міждисциплінарних зв'язків з предметами професійного циклу, навчальною та виробничою практиками;

2) введення у варіативну частину навчального плану вибіркового дисциплін (за вибором навчального закладу, для обов'язкового вивчення всіма студентами), зміст яких орієнтований на задоволення сучасних вимог щодо освітньо-кваліфікаційних характеристик бакалавра з документознавства та інформаційної діяльності.

Отже, в умовах інформатизації усіх сфер життя суспільства одним із визначальних чинників забезпечення компетентнісно-орієнтованої підготовки, актуального та перспективного професійного зростання майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності є навчання інформатичних дисциплін. При цьому важливого значення набуває конструювання змістових компонентів відповідної методичної системи, посилення ролі компетентнісно-орієнтованих завдань і вправ при вивченні як нормативних, так і вибіркового дисциплін, що, з огляду на постійне оновлення змісту професійної діяльності цих фахівців, зокрема пов'язаного з впровадженням нового покоління автоматизованих систем електронного справочинства, має виступати предметом окремого розгляду.

Література

1. Баштанар И.М. Формирование информационно-коммуникативной компетентности будущих специалистов-документоведов в высшей школе: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / И.М. Баштанар. – Челябинск, 2008. – 26 с.
2. Гавердовский А. Концепция построения систем автоматизации документооборота [Электронный ресурс] / Анатолий Гавердовский // Электронный журнал «Открытые системы» – 1997. – № 1. – Режим доступа к журн.: <http://www.osp.ru/os/1997/01/179060>.

3. Гайдамак Е.С. Информационно-аналитическая деятельность специалиста в области образования [Электронный ресурс] / Елена Сергеевна Гайдамак // Вестник Омского государственного педагогического университета. – 2006. – Режим доступа к журн.: <http://www.omsk.edu/article/vestnik-omgru-83.pdf>.
4. Гайсинюк Н.А. Педагогічні засади підготовки документознавців в умовах інформатизації суспільства: дис. ... кандидата пед. наук: спец. 07.00.08 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Наталія Анатоліївна Гайсинюк. – К., 2003. – 169 с.
5. Головань М.С. Інформатична компетентність: сутність, структура та становлення / Микола Степанович Головань // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2007. – № 4. – С. 62–69.
6. Жалдак М. І. Про деякі методичні аспекти навчання інформатики в школі та педагогічному університеті / Мирослав Іванович Жалдак // Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2005. – № 6. – С. 17–24.
7. Коканова Р.А. Дидактическая модель формирования профессиональной компетентности специалиста в области электронного документооборота в современном вузе: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.08 / Рауза Абдришевна Коканова – Великий Новгород, 2008. – 124 с.
8. Котенко В.В. Информационно-компьютерная компетентность как компонент профессиональной подготовки будущего учителя информатики [Электронный ресурс] / В.В. Котенко, С.Л. Сурменко // Вестник Омского государственного педагогического университета. – 2006. – Режим доступа : <http://www.omsk.edu/article/vestnik-omgru-114.pdf>.
9. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [Електронний ресурс]: Закон України від 9.01.2007р. №537-V – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>.
10. Рамський Ю.С. Методична підготовка вчителя інформатики та розвиток його фахових компетентностей / Н.Р. Балик, Ю.С. Рамський // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. Наукових праць. – Київ, 2009, – № 14. – С. 34– 37.
11. Спірін О.М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики [Електронний ресурс] / Олег Михайлович Спірін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – №5 (13). – Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>

Ясінський А. М.

Кандидат педагогічних наук, доцент

Мартинюк Г. Ф.

Кандидат педагогічних наук, доцент
Рівненський економіко-гуманітарний університет

Формування компетентностей учителя під час моделювання електронного підручника з використанням програмного комплексу Macromedia Authorware 7.0

Доступ до навчальних інформаційних ресурсів та освітніх послуг в умовах сучасного навчального закладу наразі здійснюється із використанням інформаційно-освітніх середовищ. Адаптація умов навчального процесу до сучасних тенденцій отримання та опрацювання інформаційних матеріалів вимагає від вищих навчальних закладів змінити принципи створення освітнього контенту. Саме вони створюють інформаційні ресурси, що стають основою розбудови нового інформаційного суспільства.

Динамічне зростання інформаційних потоків викликає потребу адаптувати засади організації навчального процесу до вимог суспільства у потребі засвоєння нових знань. Модель формування сучасних фахівців будь-якої галузі коригується факторами суспільного життя країни. Перспективи розбудови відкритого суспільства потребують постійного удосконалення та синхронізації освітніх програм із загальносвітовими освітніми тенденціями. З огляду на вищезазначене, одним із шляхів вирішення даних проблем є створення електронних підручників.

Останнім часом у педагогічних студіях з'явилися дослідження в означеній галузі, пов'язані з розглядом питань щодо створення і застосування електронного підручника в навчальному процесі. Відзначимо наукові доробки таких учених, як: О.В. Аленічева, В.І. Бабич, А.І. Гончаров, С.В. Волков, В.Л.Іванов, О.О. Єрмоленко, В.М. Левін, М. Р. Меламуд та ін. Дослідження цих вчених дають змогу констатувати, що перехід вищих навчальних закладів на нові стандарти освіти потребує, насамперед, впровадження інформаційних освітніх технологій навчання. Слід підкреслити, що впровадження